

Läroarutbildningen
Examensarbete
Hösten 2004

Hörselskadade barn på fritids

**- en studie om hörselskadade barn som går på hörselritids
respektive på individualintegrerat fritids**

Handledare:
Lena Bäckström

Författare:
Hans Gottschalk

Hörselskadade barn på fritids

- en studie om hörselskadade barn som går på hörselritids
respektive på individualintegrerat fritids

Abstract

Syftet med uppsatsen var att studera om det var någon skillnad hur hörselskadade barn upplever sin dag på hörselritids jämfört med de barn som går individualintegrerat med hörande barn/kamrater i fritidsverksamhet. Avsikten var även att belysa vad pedagoger bör veta om man får ett hörselskadat barn i fritidsverksamheten.

Studien baserar sig dels på en faktadel och dels på kvalitativa intervjuer. De teoretiska utgångspunkter som har använts är rollteorin och symbolisk interaktionism.

Intervjuerna har genomförts med sex barn som går på hörselritids respektive individualintegrerat. Barnen var 7-8 år gamla.

Resultatet visar a/ Att hörselskadade barn som har bra kamratrelationer på fritids lättare står ut med olägenheter såsom buller, slammer och höga ljud. b/ Att hörselskadade barn behöver en anpassad miljö för att orka med fritidsverksamheten. c/ Att barn som inte får en anpassad miljö väljer att inte använda hörapparater eller att inte vara i verksamheten.

Ämnesord: Hörselskadade barn, hörselritids, individualintegrerat, kommunikation, hörselhandikappad, fritidshem

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Skollag.....	5
1.3 Läroplan-Lpo 94.....	6
1.4 Allmänna råd för fritidshem.....	6
1.5 Övrig lagstiftning.....	6
1.6 Syfte och problemformulering.....	7
2. FAKTADEL.....	8
2.1 Gradering av hörselhandikapp.....	8
2.2 Vad är ljud.....	9
2.3 Örats fysiologi och biologi.....	10
2.4 Olika typer av hörselnedsättningar.....	11
2.4.1 Ledningshinder.....	11
2.4.2 Sensoneural skada.....	12
2.4.3 Medfödda skador och Menière syndrom.....	12
2.5 Hörselmätning.....	13
2.6 Hörselhjälpmedel.....	13
3. LITTERATURGENOMGÅNG.....	15
3.1 Litteratursökning.....	15
3.2 Forskning.....	15
3.3 Teoretiska utgångspunkter.....	16
3.3.1 Rollteorin.....	16
3.3.2 Symboliskt interaktionism.....	17
4. METOD.....	18
4.1 Metodval.....	18
4.2 Datainsamlingsmetod.....	19
4.3 Genomförande/Urval.....	19
4.4 Etiska överväganden.....	20
5. RESULTATREDOVISNING.....	20
5.1 Andra fritidshem/förskola.....	20
5.2 Lokaler.....	21
5.3 Miljöanpassning.....	22
5.4 Kamratkontakter.....	22
5.5 Information om hörselskadan.....	23
5.6 Fritidspersonal.....	24
5.7 Ljud.....	24
5.8 Tekniska hjälpmedel.....	25
5.9 Hörapparater.....	26
5.10 Teckenspråk.....	26
5.11 Andra hörselskadade barn.....	27

6. DISKUSSION.....	28
6.1 Resultatdiskussion.....	28
6.2 Metoddiskussion.....	34
7. SLUTORD.....	35
REFERENSLISTA.....	37
Bilaga 1 Talbananen.....	40
Bilaga 2 Exempel på hörselskador.....	41
Bilaga 3 Intervjuguide.....	45
Bilaga 4 Brev till föräldrar.....	46
Bilaga 5 Artikel ur Kvällsposten.....	47

1. INLEDNING

I denna del presenteras bakgrunden till detta arbete samt olika styrdokument som tar upp problemområdet när det gäller hörselskadade barn. Dessa styrdokument gäller både förskola, skola och fritids. Här presenteras även syftet och problemformuleringen.

1.1 Bakgrund

Intresset för de hörselskadade barnens situation har funnits hos mig under en längre tid. Mitt dagliga liv består av en hörselskadad hustru och tre hörselskadade barn i åldrarna 4- 17 år samt att jag umgås med en hel del hörselskadade barn och vuxna. Jag har under ett antal år förvärvat lite kunskaper i teckenspråk då kommunikationen med mina nära underlättar om jag kan teckna. Under praktikperioder på olika skolor och fritidshem väcktes ett intresse för hur de hörselskadade barnen hade det på fritids. Jag började fundera vad det var för skillnad mellan att gå på hörsel-fritids och på ett ”vanligt” fritids. Jag har under min studietid samlat på mig material som handlar om hörselskadade.

”Som hörselskadade betecknas individer som har kunnat utveckla tal och språk med hjälp av hörseln. De är vanligen behov av hörseltekniska hjälpmedel, i första hand hörapparat men även teleslinga och andra förstärkningshjälpmedel. Dessutom är de beroende av gynsamma miljöbetingelser för att kunna utnyttja sina hörselrester-frånvaron av störande ljud, god akustik och goda belysningsförhållanden, liksom möjligheter att se ansiktet på den som talar”
(Tvingstedt 1993 s. 21)

Som blivande pedagog inom förskole, fritids och skolväsendet så är det av stort värde att kunna se alla barn och få kunskap om barn med olika funktionshinder

1.2 Skollag

Under allmänna föreskrifter i skollagen 1 kap 2 § kan man läsa ”Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd.” Mer preciserat kan man läsa i 2 kap §§ 3 och 9 om förskoleverksamhet och skolbarnomsorg. 3§ ”Förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver. 9 § Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall anvisas plats i förskola eller fritidshem, om inte barnens behov av sådant stöd tillgodoses på något annat sätt. Kommunen skall genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som behöver anvisas plats enligt första stycket. Kommunen ska verka för att barnen utnyttjar den anvisade platsen och informera föräldrarna om verksamheten och syftet med denna.” De barn som är placerade enligt ovanstående paragrafer har

rätt till avgiftsfri skolbarnomsorg 15 timmar i veckan eller 525 timmar om året. Finns det ett behov av fler timmar så får föräldrarna betala detta enligt varje enskild kommuns taxa (www.skolverket.se) I ett av förarbetena till nuvarande skollag, den så kallade Funkisutredningen SOU 1998:66, poängteras det att i utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd samt att barn och ungdom skall erbjudas en likvärdig utbildning baserad på delaktighet och gemenskap. När man i lagtexten skriver skall så är det mer tvingande än bör. Står det bör så är det bara en rekommendation (Hollander 1995).

1.3 Läroplan-Lpo 94

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet kan man läsa under skolans värdegrund och uppdrag att "Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas"(1 kap. 2 §). Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Under riktlinjer står det att alla som arbetar i skolan skall uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd samt att läraren skall stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter (www.skolverket.se).

1.4 Allmänna råd för fritidshem

I skolverkets allmänna råd med kommentarer för fritidshem (1999) kommenterar man på sid 30 2 a kap 3 § skollagen "Det bör finnas utrymmen där barnen kan dra sig tillbaka för vila eller lugnare aktiviteter i mindre grupper". Man poängterar i de allmänna råden att "*Fritidshemmets verksamhet ska utgå från varje barns behov. Barns behov kan variera utifrån faktorer som ålder, kön, social eller kulturell bakgrund samt fysiska och fysiska förutsättningar*" (a.a. sid. 18)

1.5 Övrig lagstiftning

Arbetsmiljölagstiftningen gäller både för barn och vuxna som vistas och arbetar i skolan. Arbetsmiljölagen är ganska generellt skriven så om man vill ha reda på mer i detalj får man gå in och läsa föreskrifterna AFS 1992:10 (om buller) samt AFS 2000:42 (arbetsplatsens utformning) (www.av.se). Regler om högsta tillåtna ljudnivå från installationer bl.a. i rum

avsett för undervisning i skolor finns i Boverkets byggregler BBR 1993:57 (www.boverket.se). I socialstyrelsens allmänna råd SOFS 1996:7 om buller inomhus och höga ljudnivåer finns bl.a. riktvärden och rekommendationer med anknytning till undervisningslokaler (www.sos.se). I miljöbalken 9 kap 3 § kan man läsa att "Verksamhetsutövare skall ha kunskap (2§) och vid behov vidta åtgärden för att förebygga, hindra eller motverka olägenhet för människors hälsa, samt vid yrkesmässig verksamhet använda bästa möjliga teknik"(3§). (www.regeringen.se). Det är viktigt att man ser att dessa bestämmelser bara är minimikrav.

1.6 Syfte och problemformulering

Syftet var att studera om det var någon skillnad hur hörselskadade barn upplever sin dag på hörsel fritids jämfört med de barn som går integrerat med hörande barn/kamrater. Avsikten var också att belysa vad man som pedagog bör veta när man har hörselskadade barn i fritidsverksamhet.

"Normala" barn i den vanliga skolan kan ibland ha svårt att höra när ljudnivån blir för hög. Barngrupperna är många gånger stora och akustiken inte alla gånger är den bästa. Av alla de barn som går på Silviaskola/Hörselklass så är det 19% som sällan/aldrig träffar hörande barn medan bland de barn som går individualintegrerat så är det 4 % som sällan/aldrig träffar normalhörande barn på fritiden (Johansson 1998).

Jag har en förhoppning att detta arbete ska belysa situationen för de hörselskadade fritidsbarnen som finns både på "hörsel fritids" och "vanliga" fritidsverksamheten inom skolan och utanför samt att andra pedagoger kan finna stöd i detta arbete.

2. FAKTADEL

I denna del presenteras fakta och definitioner om hörselskador, hörselmätning, hörselhjälpmedel.

2.1 Gradering av hörselhandikapp:

Att kartlägga hur stort hörselhandikapp en person har kan vara svårt. Ett audiogram som är en hörselmätning ger bara viss information. Hörselskadan står alltid i relation till den situation som man befinner sig i. En person med måttlig hörselnedsättning är till exempel inte handikappad tillsammans med människor som talar tydligt och inte vänder bort ansiktet under samtalet. Men samma person kan vara mycket handikappad i en bullrig lokal, eller i ett sällskap där ingen hänsyn tas. Då flera personer talar samtidigt eller då belysningen är dålig så att ansiktsuttryck och munrörelser inte kan ge något stöd till förståelsen av talet. Med detta synsätt är det omgivningen som skapar handikappet (Bixo 2004).

Hörselskadades riksförbunds graderings skala över hörselhandikapp ger information om hur man delar in begreppet:

- **Lätt**
Kan ha svårigheter att uppfatta svagt tal på avstånd samt i bullrig miljö t.ex. gymnastiksal, slöjdsal, hemkunskap, i badet och under raster.
- **Måttlig**
Uppfattar tal på 1-2 m avstånd, ansikte mot ansikte. Svårt uppfatta tal i bakgrundsljud.
- **Grav**
Uppfattar tal nära örat. Talat språk utvecklas ej spontant. Tar kroppskontakt för att påkalla uppmärksamhet.
- **Döv**
Hör ingenting, reagerar på vibrationer.
- **Funktionell**
Reagerar inte adekvat på ljud, reagerar på ljud som intresserar (www.hrf.se).

Gunnel Blücher skriver i Bergquist (2003) om tre begrepp:

”**Hörselskadad** kallas den som har en kronisk hörselnedsättning som mer eller mindre påverkar förmågan att uppfatta tal, musik och ljud överhuvud taget. Med hjälp av hörapparat kan hörselskadade vanligen uppfatta vad andra säger och han kan göra sig förstådd med sitt tal.

Döv kallas den som har en så grav hörselskada att han inte heller med hörapparat kan uppfatta talat språk. Många vuxna döva är skickliga att avläsa munrörelser och mimik och kan därigenom förstå tal. Det egna talet är alltid påverkat av att den döva inte hör sin egen röst och därmed inte kan korrigera den. Den som är döv behöver ett språk som kan uppfattas med synen och uttryckas med händer och mimik, teckenspråk.

Hörselhandikapp är ett vidare begrepp än dövhet och hörselskada och används ibland om alla som inte har en normalt fungerande hörsel, från den som är lindrigt hörselskadad till den som är döv.” (a.a. sid. 153).

2.2 Vad är ljud

Hörseln är jämte synen vårt viktigaste fjärrsinne. Det hjälper oss att skaffa information och skapa kontakt samt skapar förutsättningar för påverkan och upplevelser. För att kunna förstå vad en hörselnedsättning innebär måste vi först förstå hur vår hörsel fungerar. Man kan definiera hörsel som levande organismers reaktioner på ljud (Asmervik 2001).

Fysiskt är ljud tryckvariationen i luften. Tryckvariationerna kallas för ljudvågor. De transporteras genom örat och vidare upp till slutstationen för vårt hörselsystem: hörselcentrat i hjärnan. Ljudvågorna behandlas av hela vårt hörselsystem, från ytteröra till hjärna. Hur vi uppfattar och förstår ett ljud påverkas av tidigare minnen och känslor. Det är först när hjärnan har tagit emot, sorterat och analyserat ljudvågorna som vi hör och till slut kan tolka och begripa vad ljudet betyder (Kähäri 2004).

Det vanligaste sättet att mäta ljudstyrka är i decibel (db). En knapp hörbar viskning motsvarar ungefär 10 db medan en tung lastbil motsvarar ungefär 90 db (se tabell nedan). Ljud över 100 db kan ge smärtförmimmelser i örat. Decibelskalan är en logaritmisk skala, vilket innebär att ljudstyrkan inte ökar lika mycket mellan decibeltalen. Tre db skillnad mellan två ljudnivåer ger dubbelt så högt ljud vid en högre nivå jämfört med den lägre (Lucács 1993).

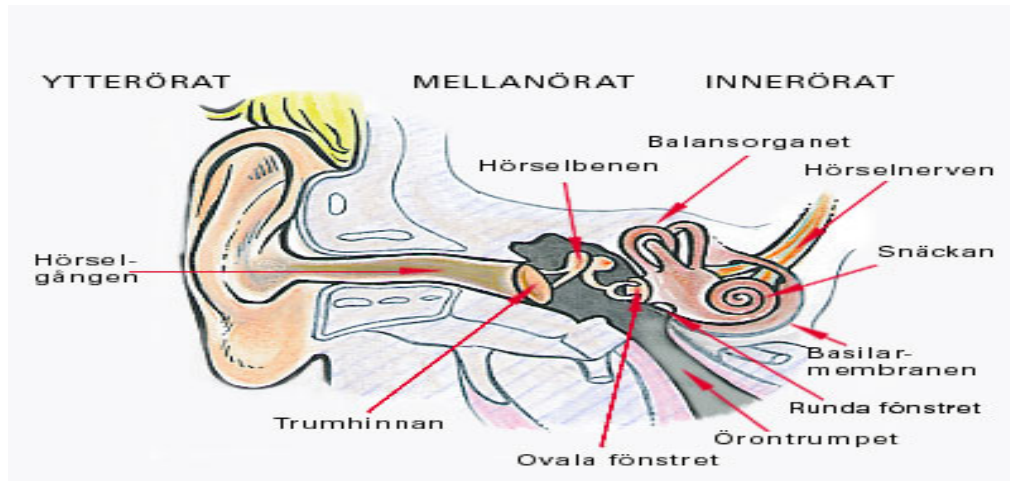
Det svagaste ljud ett frisk öra kan uppfatta	0 dB
Prassel från löv, svagt vindsus	10 dB
Viskning	30 dB
Dämpad radiomusik	40 dB
Lågmält samtal	50 dB
Vanligt samtal	60 dB
Personbil på tomgång	70 dB
Starkt trafikerad gata, skolmatsal	80 dB
Tung lastbil	90 dB
Den lagliga gränsen för barn under 13år	90 dB, riskzon
Rockkonsert (på KB)	90 - 120 dB, riskzon
Högsta tillåtna ljudstyrkan i Sverige	115 dB, riskzon
Jetplan 100 meter bort	120 dB, riskzon
Jetplan 25 meter bort	130dB, smärtgräns
Högsta ljudstyrkan som uppmätts på konsert	134dB, smärtgräns
Pistolskott precis vid mynningen	140dB, smärtgräns
Med örat intill ett Mausergevär	160dB, smärtgräns
Rymdraketens uppskjutning	170dB, dödligt
Högsta nivå som ljud kan ha i luft	190db, dödligt

2.3 Örats fysiologi och biologi

Örat består av tre delar: ytterörat, mellanörat och innerörat:

Ytterörat består av öronmusslan och yttre hörselgången. I ytterörat fångas ljudvågorna upp och sedan leds de genom hörselgången in i mellanörat. I ytterörat finns det körtlar som bildar öronvax, som i sin tur skyddar mot inträngande partiklar. *Mellanörat* består av trumhinnan, trumhålan, hörselbenen och örontrumpeten. Trumhinnan är ett litet membran som har förbindelse med de tre hörselbenen: hammaren, städet och stigbygeln. Örontrumpetens uppgift är bl.a. att utjämna tryckförändringar. Mellanörats funktion är att översätta lufttryck till vibrationer i vätskan i innerörat. *Innerörat* består av snäckan (cochlean) och balansorganet. Snäckan är det egentliga hörselorganet och innehåller en mängd olika sinnessceller som skickar impulser till hörselcentrum via hörselnerverna. Inne i snäckan finns

det hinggångar med en vätska. Det är när vätskan kommer i rörelse genom luftvibrationerna som sinnesscellerna reagerar och skickar nervimpulser till hjärnan. När impulserna når hjärnan förvandlas de till medvetna ljudintryck. I balansorganet finns det båggångar och nervceller som registrerar när vi rör och skickar informationen vidare till hjärnan (Sonesson 2001).

(Bixo 2004)

2.4 Olika typer av hörselnedsättningar

När man talar om hörselskador så brukar man tala om ledningshinder och sensoneural skada, i vardagstal kallad nervskada (Rosenhall 2000).

2.4.1 Ledningshinder är när det finns ett hinder i den mekaniska ljudöverföringen av luftburna ljudvågor till innerörat. Ett ledningshinder innebär att alla ljud blir försvagade men inte förvanskade, en person som har ett ledningshinder brukar oftast bli hjälpta av en hörapparat och kan oftast opereras med gott resultat. Man brukar tala om olika typer av ledningshinder: *Medfödda skador*, när ytterörat eller hörselgången är missbildade. Man kan idag operera med gott resultat.

Otoskleros är en sjukdom som angriper hörselbenen i mellanörat. Man behandlar Otoskleros genom att man operativt byter ut de skadade hörselbenen. En hörapparat kan vara till stor hjälp vid otoskleros.

Inflammationer i ytteröra och mellanöra beror oftast på vanliga förkylningsbakterier. Vanligtvis beror det på att örontrumpeten är svullen så att det blir tätt i örat. Kronisk öroninflammation en vanlig öroninflammation kan gå över i en kronisk.

Vätska i mellanörat bakom trumhinnan brukar man upptäcka då ett barn börjar höra dåligt och ofta varit förkyld. Det kan bli vätska när inte örontrumpeten öppnar sig som den ska. Den

första åtgärden är att man ger barnet slemhinneavsvällande medicin och hjälper inte detta så sätter man dit ett litet plaströr i trumhinnan under narkos. Detta plaströr gör så att vätska rinner ut och örat ventileras via hörselgången. Denna operation är en av de vanligaste operationen på öronklinikerna idag.

Vaxpropp, är när öronvaxet bildat en stor propp och täpper till hörselgången, ibland kan barn stoppa saker i örat som blockerar (Martin 1982).

2.4.2 Sensorneural skada beror oftast på defekter i innerörats sinnesceller, mindre vanligt att man har en skada på hörselnerven eller i hjärnans hörselbanor. Skador av denna art innebär att ljud både hörs svagare och blir förvrängda. Dessa skador är de vanligaste hos hörselskadade. En nervskada kan man aldrig operera så att personen får full hörsel. Man kan på döva och gravt hörselskadade personer få ett cochleainplantat (CI) inopererat som gör att hörselnerven stimuleras på elektrisk väg (Rosenhall 2000).

Orsaker till sensorneural skada kan vara en *bullerskada*, personer som har kontinuerligt blivit utsatt för höga ljud under en lång tid tex. musiker fabriksarbetare, vissa lärare mm kan få en bullerskada. En bullerskada kan även komma av en enstaka hög smäll tex. nyårssmällare, gräsklippning utan hörselskydd. Hörselnedsättningen lokaliseras till hårcellerna i snäckan. Bullret påverkar de yttre hårcellerna. En person med bullerskada har svårt att höra diskantljuden men har oftast god hörseln i basen.

Åldersbetingad hörselnedsättning kan man märka redan från 25 års ålder, åldersnedsättningen sitter i samma frekvensområde som en bullerskada men kan komma snabbare om man utsätts för långvarigt buller, skador kan uppstå även hos individer som inte har någon tydlig tendens i släkten att drabbas av hörselnedsättning.

2.4.3 Medfödda hörselskador är oftast ärftliga, men de kan även vara förvärvade i fosterstadiet tex. om mamman har haft röda hund under graviditeten. Medfödda hörselskador har oftast en okänd anledning. Ibland barn med medelmåttliga/grava hörselskador är medfödda hörselskador den vanligaste orsaken till hörselnedsättning.

Mènière syndrom anses bero på tryckstegring i balansorganet. Symtomen är anfallsvis attacker av yrsel, illamående, tinnitus och hörselnedsättning i basområdet. Många får lindriga anfall några gånger om året men det finns de som ofta får kraftiga anfall som påverkar deras dagliga livsföring. *Tinnitus* eller öronsus är i sina värsta former är mycket plågsamt. Det är associerat med sömnrubbingar, yrselanfall, Mènière syndrom, psykiska följdproblem och självmord. Att leva med ett ständigt tjut i örat på 100 dB kan för en del bli outhärdligt.

Tinnitus som kan vara en- eller tvåsidigt, omfattar förutom susande ljudupplevelser även ringande-, tjutande-, brummande- och andra mycket starka ljudförnimmelser (Martin 1982, Sonesson 2001).

2.5 Hörselmätning

Vid hörselmätning så används en audiometer som är ett instrument som sänder ut olika ljudsignaler på olika frekvenser (hertz). Patienten sitter i ett ljudisolerat rum och audionomen (personen som mäter hörselprovet) mäter hörseln via audiometern. Man mäter dels förmågan att höra via hörselgången dels via benledning. När man mäter via hörselgången så får patienten ett par hörlurar på sig och får lyssna till ljud via dem. Vid mätning via benledning så mäter man hur skallen överför ljud till innerörat. Audionomen skriver upp resultaten på hörselmätningarna på ett audiogram. Ett audiogram är ett diagram där man kan se på vilka frekvenser och på vilken ljudstyrka patienten hör.

Man pratar ibland om *hörtröskel* och det är den lägsta ljudtrycksnivå vid vilken en ljudvåg framkallar en hörsel förnimmelse vilket betyder att det är det lägsta ljud man kan höra.

Det finns också en *obehagströskel* och det är den ljudnivå där en patient tycker det är obehagligt högt att höra, detta kan variera från person till person.

Audiogrammet ger viktig information om vilken typ av hörselskada det gäller. När luft och benledningströsklarna sammanfaller är detta ett tecken på att skadan finns i hörselnerven eller högre upp i hjärnan. Men om benledningströsklarna är normala medan luftledningströsklarna är nedsatta innebär detta att det är en ledningsskada. Sedan finns det så kallade kombinerade skador då både ben och luftledningströsklarna avviker från det normala men luftledningen är sämre än benledningen. Talbananen kan visa hur talljuden uppfattas vid normal talstyrka på en meters avstånd (Bixo 2004). Med talbananen kan man rita in personens audiogram och på det sättet förstå (framförallt för en lekman) hur personen hör och inte hör. På bilaga 1 visas hur en sådan ser ut. I bilaga 2 ges exempel på hörselskador för att visa att bara för att en person har en hörselskada så behöver de inte höra likadant. Tanken med att visa detta är att man inte drar alla personer med en hörselskada "över en kam".

2.6 Hörselhjälpmedel

En hörapparat består av en mikrofon som i sin tur tar emot och omvandlar den inkommande ljudsignalen. Detta leds i sin tur till en förstärkare med olika inställningsmöjligheter. Det förstärkta och omvandlade ljudet förs till hörselgången från förstärkaren via en öroninsats (propp). När audionomen provar ut en hörapparat och tar hänsyn till förstärkning, ljudkomfort

och hanterbarhet. Man brukar använda sig av en dator för att programmera hörapparaten. Man matar in personens audiogram i datorn sedan ger datorn förslag på ljud och program (Rosenhall 2000).

Hörapparater finns i olika utförande:

Bakom örat apparat även kallad huvudburen hörapparat. Själva hörapparaten sitter fast bakom ytterörat och det förstärkta ljudet leds via en plastslang och en hörselgångsinsats (propp) in i örat. Detta är den vanligast typen av hörapparat till barn eftersom den är lättast att programmera och hantera för ett barn. Då barnens öra växer hela tiden så måste man med jämna mellanrum byta hörselgångsinsatsen. Denna hörselgångsinsats kan man få i olika färger och till och med bilder i. Denna hörapparat kan man få i ett antal färger och det finns speciellt framtagna klistermärken för hörapparater. Detta för att göra hörapparaterna roligare och att det ska bli mer lustfyllt att använda dem. Idag liknar hörapparaterna till barn mest ett smycke. (www.widex.com, www.oticon.se)

Hörapparater som placeras direkt i örats öppning finns i två varianter, dels är det *i-örat apparat* och dels är det *hörselgångsapparat*. Hörselgångsapparaten är den minsta av dessa apparater. Gemensamt för dessa apparater är att de är små och syns inte så mycket. En fördel med dessa apparater är att man utnyttjar ytterörats naturliga förstärkningar av ljud. Nackdelarna är att det krävs god finmotorik för att använda dessa apparater dessutom så kan man inte få dessa apparater med en stor förstärkning. Mindre barn kan oftast inte använda dessa apparater då deras öron och hörselgångar är för små (Bixo 2004).

Bilderna visar från vänster en huvudburen hörapparat, i-örat apparat, hörselgångsapparat och cochlea implantat (CI). Den högra bilden visar hur en hörselgångsinsats ser ut. (www.widex.com, www.phonak.se)

Cochlea implantat (CI) är en hörapparat som delvis opereras in i örat för att påverka hörselnerven elektriskt. De utvändiga delarna består av en talprocessor som kodar om ljudet som mikrofonerna fångat upp. Från talprocessorn skickas ljudkoderna via sändarspolen in till de inopererade delarna. Elektroden som är inopererad i snäckan (cochlean) reagerar på impulserna till en dekoder som i sin tur skickar impulserna via hörselnerven till hörselcentrum i hjärnan där de tolkas till ljud. Ett CI består av en mikrofon och en ljudprocessor som bärs bakom örat samt en radiosändare som sitter fast tillsammans med en inopererad mottagare som sin tur är sammanlänkad med en stimulerings elektrod som är införd i snäckan (Bixo 2004).

En *hörselslinga* gör att den som har hörapparat trådlöst kan höra rakt in i hörapparaten via hörapparats telespole. För skolbarn kan det fungera så att läraren har en sändare samt att han/hon pratar i en mikrofon som sedan sänder signaler som tas upp av hörapparats telespole. I hemmiljö kan man koppla hörselslingan till t.ex. TV:n. Fördelen med att använda hörselslingan är att lärarens/TV:n röst/ljud går direkt in i hörapparaten och man behöver inte höra allt "kringljud" (a.a).

3. LITTERATURGENOMGÅNG

I denna del presenteras litteratursökningen, aktuell forskning inom problemområdet samt de teoretiska utgångspunkterna.

3.1 Litteratursökning

Utifrån studiens syfte gjorde jag sökningar av litteratur, artiklar och tidigare forskning. Jag använde mig av sökmotorerna, Libris, bibliotek.se. Sökte även på Internet och använde mig av sökmotorerna google samt altavista. De sökord jag använde mig av var: hörsel, hörselskada, hörselskadad, fritidshem, handikapp, särskilt stöd. Dessa sökord kombinerade jag med varandra. Efter detta så gjorde jag ett manuellt urval av alla sökträffarna.

3.2 Forskning

I en undersökning som Skolöverstyrelsen gjorde 1990 visade det sig att hörselskadade barn med hörapparat som hade tillräckliga kamratkontakter i skolan också hade det på fritiden. Dock visade det sig att hörselskadade barn hade mindre kontakter/var mer ensamma än normalhörande barn. Undersökningen visade också att ju äldre de hörselskadade barnen blev

desto mer ensamma blev de. Många barn upplevde att de inte hörde allt socialt småprat och på det sättet kände de sig utestängda från kamratgruppen (Nordén 1990).

Tvingstedt (1993) var medarbetare till Nordén (1990) och gjorde en fördjupning av den studien. Det nya som Tvingstedt kom fram till var att den grupp som var mest tillfredsställda med sin kamratsituation både hemma och i skolan var de äldre eleverna som hade slutat att använda sin hörapparat.

Heiling (1999) har gjort en undersökning som har titeln ”Teknik är nödvändigt men inte tillräckligt- En beskrivning av lärarsituationen av hörselskadade elever”. Resultaten i undersökningen är motsägelsefulla. Stöd i form av tekniska hjälpmedel och anpassning av miljön tycks vara väl tillgodosett i de flesta fall både avseende elevernas behov och krav. När det gäller information, utbildning och fortbildning av lärare finns det tydliga brister, liksom när det gäller de hörselskadade elevernas möjligheter att följa undervisningen. Trots detta beskriver de flesta lärare såväl sin egen som elevens situation som tillfredsställande.

Enligt Jönsson (1993) så är hörselskadade en grupp som ofta hamnar mellan hörande och döva. Författaren är själv hörselskadad och har därför erfarenhet av bland annat de hörselskadades medvetande och identitet. Hon belyser de hörselskadades situation och behov. Hon tycker att hörselskadade är en bortglömd grupp i samhället. Ibland fungerar de nästan som hörande och ibland som nästan döva. Det viktigaste tycker författaren är att man ska behålla sin identitet och vara stolt över att man är hörselskadad. Hon menar att man inte ska behöva skämmas för att man är hörselskadad. I en tidningsartikel i Norra Skåne med titeln ”Silviaskolan betyder mycket för eleverna” berättas det om en flicka som efter 2-3 månader i hörselklass hade blivit en helt annan flicka eftersom hon både fick lugn miljö samt dagligen fick träffa andra hörselskadade barn. (Norra Skåne 2004-11-12)

3.3 Teoretiska utgångspunkter

3.3.1 Rollteorin

Rollteorin är egentligen ett samlingsbegrepp som går ut på att förklara människors och grupper handlande utifrån de roller som individerna går in i (Nilsson 1996).

I den socialpsykologiska ”rollteorin” understryker rollteoretikerna de sociala rollernas betydelse. De undersöker hur sociala rollerna, som en del av samhällslivet, påverkar det

individuella beteendet. De studerar olika sociala rollers funktion och de förväntningar som är riktade mot personer i en bestämd ställning eller med en bestämd uppgift (Angelöw 2000).

Viktiga begrepp inom rollteorin är roll, position, status, rollkrav och rollkonflikt. Begreppet roll definieras enligt följande: ”en roll är det som utgör summan av de förväntningar som riktas mot en person i en viss situation eller det beteende som förknippas med en person och som har en viss position i ett socialt sammanhang t.ex. i en grupp” (Nilsson 1996 s. 175). Roller är på så sätt kopplade till regler och normer och de skiljde sig åt i frågan om dimensioner som makt, prestige och status. En roll innehåller alla de förväntningar på ett visst beteende som gruppens medlemmar riktar mot en person i en viss situation. Ibland betraktas individens beteende som helt och hållet styrt av de roller som personen har. Andra ser rollerna som ramar där individen är fri att på egen hand fylla rollen med beteende (Nilsson 1996).

En rollkonflikt innebär att rollen innehåller motstridande förväntningar, att man måste utföra beteenden som man inte ställer upp på eller att två olika roller ställer oförenliga krav. En konflikt mellan roller är en situation där en person har minst två roller och personen har svårt att leva upp till de förväntningar som ställs på de olika rollerna (a.a).

3.3.2 Symbolisk interaktionism

Själva ordet ”symbolisk interaktionism” säger en hel del om vad detta synsätt utgår ifrån: symboler och interaktion. ”Symbolisk” innebär att teorin betonar beteenden och handlingar som symboliska. Gester, rörelser, tankar (drömmar) eller ting är med detta synsätt inte enbart att betraktas om medvetna. I en mening är alla våra handlingar symboliska. Begreppet ”interaktion” betyder växelspel, d.v.s. att två eller flera människor står i ett ömsesidigt förhållande till varandra; de interagerade. Den symboliska interaktionismen uppfattar människan som en symbolförmedlande varelse, som i växelverkan med andra skapade sitt medvetande och sin jaguppfattning (Angelöw 2000). Den symboliska interaktionismen menar att praktiskt taget allt samspel mellan människor innebär ett utbyte av symboler. När vi samspelar med andra så letar vi hela tiden efter ”ledtrådar” för vad som är ett lämpligt beteende i sammanhanget och för att försöka tolka avsikten bakom det andra säger och gör. Den symboliska interaktionismen riktar in vår uppmärksamhet på detaljer i samspelet mellan människor och hur dessa skapar mening i människors handlingar. Människan reagerar inte bara på andra människors handlingar och gester utan hon tolkar även alla de symboler som används i samspelet mellan människor (Giddens 1998). En företrädare för den symboliska

interaktionismen var G.H Mead. Mead ansåg att jaget och samhället var, bara inte fanns i medvetandet utan också utanför individen. Mead var väldigt intresserad av att studera hur människor utvecklade en medvetenhet, ett "jag medvetande". Ett sätt var att använda språket, vilket enligt Mead gjorde det möjligt att utveckla ett "jag". Att utveckla ett medvetande menade Mead var att kunna samspeka med sig själv och andra. Där både den personliga och den sociala utvecklingen skedde i samspel med andra. Han såg medvetandet som en process som både innehöll tolkningar och reflektioner. "När en gest eller signal har en gemensam mening för två aktörer, blir den en signifikant symbol för dem. Det viktiga med signifikanta symboler är att det möjliggör rolltagandet. Det är ett nyckelbegrepp hos Mead och innebär att A kan sätta sig in i vad B tänker och tycker och uppfatta den innebörd gesten eller handlingen representerar. All kommunikation bygger på ett sådant rolltagande" (Nilsson 1996 s. 176).

En del av den symboliska interaktionismen kan vara det som man kallar för icke-verbal kommunikation. Samspel mellan människor inbegriper många olika former av icke-verbal kommunikation. Det vill säga utbyten av information och innebörd genom mimik, avstånd, röstläge, tystnad och andra kroppsrörelser. Icke-verbal kommunikation brukar ibland kallas för kroppsspråk. En mycket viktig del av den icke-verbala kommunikationen är ansiktsuttrycken som förmedlar känslor (Giddens 1998). Verbal kommunikation och ord kan man härleda så långt som till bibeln (Gamla testamentet) och Johannesevangeliet "I begynnelsen var ordet" (Bibeln GT Johannesevangeliet första raden).

4. METOD

I denna del redovisas metodvalet. Här beskrivs urvalet och genomförandet och slutligen tas de etiska övervägandena upp.

4.1 Metodval

Då jag ville ta reda på hur hörselskadade barn hade det på fritids ansåg jag att en kvalitativ studie var den lämpligaste metoden. Skälet till att jag valde en kvalitativ metod var att kvalitativ forskning har som syfte att förstå innebörder, erfarenheter och fenomen som utvecklas i naturliga miljöer hos dem som upplever detta (Depoy&Gitlin 1999). Bell (1993) skriver att intervjuer kräver längre tid än enkäter när man formulerar frågor och bearbetar material. En stor fördel med intervjuer är att det är en anpassningsbar och följsam metod då man som intervjuare kan följa upp idéer, sondera svar och gå in på motiv och känslor som är omöjligt att göra i en enkät. I en intervju finns det även möjlighet att komma med följdfrågor

så att svaren utvecklas och fördjupas. Jag ansåg att intervjun var en bra metod för min undersökning.

4.2 Datainsamlingsmetod

Vid intervjuerna användes en halvstrukturerad intervjuguide (bilaga 3). Den är indelad i tre stora huvudteman med förslag till relevanta frågor. På det sättet var jag inte låst vid min intervjuguide utan kunde under intervjuernas gång ändra vissa frågor och dess ordningsföljd för att fånga upp de svaren som barnen gav mig (Kvale 1997).

4.3 Genomförande/Urval

För att få tag i hörselskadade fritidsbarn som använde hörapparat/CI så kontaktade jag rektorn för hörselklasserna och hon gav mig namn och telefonnummer till hörsellärarna som finns stationerade på Silviaskolan och som olika kommuner köper tjänster av. Samt till ett hörselfritidshem. Jag tog kontakt med hörsellärarna i norra Skåne och bad dem ta reda på om det fanns hörselskadade elever som går på fritidshem. En hörsellärare berättade att det var få hörselskadade elever som gick på fritids pga. miljöfaktorer. Hörsellärarna tog reda på vilka av de integrerade barnen i skolverksamheten som gick till fritids. De försåg barnen med lappar (bilaga 4) om undersökningen (som föräldrarna godkände). För barnen på hörselfritids så delade personalen ut lapparna till barnen. När jag sedan fick lapparna av hörsellärarna/personalen så ringde jag upp föräldrarna som hade barn som var integrerade samt personalen på hörselfritids och bestämde tid och plats för intervjuerna. Föräldrarna och/eller personalen informerade sedan barnen att jag skulle komma och när.

Jag tog kontakt med föräldrarna/personalen på hörselfritids för att bestämma tid och plats för intervjuerna. En intervju tog i snitt 20 minuter beroende på hur mycket barnen hade att berätta och den tid de hade till förfogande. Jag intervjuade alla barnen utom ett på respektive fritids. Det barnet som jag inte intervjuade på fritids intervjuade jag i hemmet på grund av att barnet bara var på fritids en kortare tid. Jag fick avbryta barnen i deras lek med sina kamrater när intervjuerna genomfördes. Upptagningarna från intervjuerna lyssnades sedan av och jag skrev ner intervjuerna utan några redigeringar. För att analysera intervjumaterialet använde jag mig av de olika teman som fanns i min intervjuguide. I resultatdelen följer jag dessa teman vid redovisningen.

Jag har intervjuat tre integrerade fritidsbarn som var de som fanns att tillgå enligt hörsellärarna i norra Skåne och tre barn på hörsselfritids. På hörsselfritids fick jag in fem lappar med godkännande av föräldrarna och valde sedan att intervjua tre barn. Vilka tre barn det blev berodde på vilka som var på fritids under intervjuperioden. Barnen går på fritids i norra Skåne. På hörsselfritids intervjuade jag två flickor och en pojke vilket jag även gjorde på vanligt fritids. Barnen var i åldrarna 7-8 år.

4.4 Etiska överväganden

Jag har gjort några etiska överväganden i min studie eftersom jag ville visa barnen (respondenterna) och deras familjer respekt och hänsyn. I mitt första brev så lovade jag barnen och deras föräldrar att inga namn skulle finnas med och att barnens fritidshem skulle oidentifieras. Jag bad även om tillåtelse att bända intervjuerna och att dessa band skulle raderas så fort detta examensarbete blev godkänt vid Högskolan i Kristianstad. Deltagarna informerades om att uppgifterna endast avsågs att användas för studiens ändamål och var i huvudsak endast tillgängliga för mig.

5. RESULTATREDOVISNING

I denna del redovisas den empiriska undersökningen och den information jag fått ifrån intervjuerna samt vad jag har sett när jag var ute och intervjuade barnen.

Jag kommer i resultatredovisningen att använda mig av ordet vanligt fritids (VF) för de hörselskadade barn som går individualintegrerat och hörsselfritids (HF) för de barn som går på ett sådant.

5.1 Andra fritidshem/förskola

Frågan ställdes eftersom jag ville veta om barnen hade haft erfarenheter från andra fritidshem

- Mitt dagis var bättre än här och jag hade fler kompisar där
(Flicka 8 år HF)
- På mitt andra fritids var det jobbigare, det var mycket mer barn där
(Flicka 8 år HF)

Ett barn som går både på HF och VF berättar om VF.

- Det är alltid tråkigt där och jag vill alltid hem, tråkiga saker, när jag börjar leka med en kompis där så börjar den alltid att leka med någon annan.
(Pojke 7 år HF)

De andra barnen i undersökningen hade ingen erfarenhet av annat fritids eftersom de hade fått hörapparater sedan de började skolan/förskoleklass.

- Fick mina hörapparater i våras (Pojke 8 år VF)
- Jag har haft mina hörapparater sen jag fick i F-klass (Flicka 7 år VF)
- Sen jag gick i nollan (Flicka 8 år VF)

Resultatet visar att de barn som går på VF inte har någon erfarenhet av något annat fritids som hörapparatbärare (de fick hörapparaterna sedan de börjat förskoleklass). De andra barnen på HF hade blandade erfarenheter men de flesta (2 barn) tyckte att det var bättre på HF.

5.2 Lokaler

Frågan ställdes då jag ville att barnen skulle berätta hur deras fritids såg ut.

De VF som jag besökte var utformade med ett stort rum och flera smårum. I dessa rum fanns möjlighet för olika aktiviteter. En flicka beskriver sitt fritidshem så här:

- Man har ett blått rum där det är filtat och lugn musik där man kan gå in i om man vill ha det lugnt. Sedan har vi det röda rummet där det inte brukar vara så många barn där. (Flicka 7 år VF)
- Jag brukar mest vara här och i det andra stora rummet (Pojke 8 år VF)
- Det finns ett stort rum, ett litet rum, ibland är vi på skolan och leker. (Flicka 8 år VF)
- Vi skolbarn är mest i källaren. Där finns ett stort rum och så har vi datorn i ett litet rum där. (Flicka 8 år HF)

Resultatet visar att fritidsen såg ganska likvärdiga ut. Detta gällde även HF. HF delade lokaler med hörselbarnskolan.

5.3 Miljöanpassning

Frågan ställdes för att ta reda på hur mycket /om barnen visste om det var något som var anpassats för deras hörselskada.

- Vet inte (Flicka 8 år VF)
- (verkar väldigt frågande) (Pojke 8 år VF)
- Det är ett hörselritids (Flicka 8 år HF)

Barnen på VF visste inte om det var gjort något för att anpassa miljön för att underlätta för barnen och deras hörselskada. Barnen på HF visste att det var ett fritids som var till för de hörselskadade. Vid rundvandringarna lade jag märke till vissa saker.

Resultatet visar att barnen inte visste om det var gjort någonting för dem eller deras hörselskada

5.4 Kamratkontakter

Frågan ställdes för att ta reda på hur det var med kamratkontakterna på fritids.

- Ibland leker vi fritidsbarn själva, ibland leker vi med dagisbarnen. Jag har inga kompisar som jag leker med på hemmafritids (Pojke 7 år HF)
- Ja leker med alla men inte med de små barnen, bara med de stora. Jag har några klasskompisar som jag leker med här. Mitt dagis var bättre än här och jag hade fler kompisar där.(Flicka 8 år HF)
- Leker mycket med /.../ och /.../ men jag leker med alla. (Flicka 8 år HF)
- Det är alltid tråkigt där och jag vill alltid hem, tråkiga saker, när jag börjar leka med en kompis där så börjar den alltid att leka med någon annan. Har ingen kompis där, ingen ifrån där jag bor. (syftar på VF) (Pojke 7 år HF)

- Brukar leka med en som heter /.../ och en som heter /.../ och några som heter /.../, /.../, /.../. (Pojke 8 år VF)
- Har kompisar från min egen klass men även från andra klasser (Flicka 7 år VF)
- Dom som går på vanliga lektioner går också på fritids. Jag leker med andra barn än de som går i min klass (Flicka 8 år VF)

På frågan om barnen hade blivit mobbad/retad för sin hörselskada så svarade alla barnen nej

- Har känt mig utanför nån gång (Flicka 8 år VF)
- Har känt mig ensam någon gång på mitt gamla fritids (Flicka 8 år HF)

Det framkom att ingen av barnen hade blivit retad/mobbad för sin hörselskada. Ett barn som både gick på HF och VF berättade att det var svårt med kamraterna på det VF. Barnet ifråga gick i hörselklass och hade inte den naturliga kontakten med kamrater på hemorten.

Ett barn som tidigare hade gått på VF berättade att hon ibland känt sig ensam på det VF men nu när hon går på HF är det inte så. Detta verifierades av ett annat barn som också känt sig ensam och utanför och hon berättade att det var för att hon hade hörapparat.

I övrigt så kände barnen att de hade kompisar på fritids. Det var både klasskamrater och andra kamrater och det var blandade åldrar på kamraterna. De barn som gick på HF träffade dock inte de andra barnen på sin fritid eftersom de bodde på skilda orter i Skåne. För alla barnen i undersökningen så var det som så att bästa kompis inte gick på fritids. Det var så att man hade "fritidskompisar" och "hemmakompisar".

Undersökningen visar att de barn som har bra kompisrelationer på fritids lättare står ut med olägenheter såsom buller, slammer och höga ljud.

5.5 Information om hörselskadan

Frågan ställdes för att ta reda på om barnen visste om det hade informerats om hörselskadan

- Mamma och Pappa har varit där och pratat. (Flicka 7 år VF)

- Ibland kommer det en som heter /.../, som kommer hit och ser hur jag har det och innan var det en som hette /.../(Flicka 8 år VF)
- Fröknarna kunde det här med hörsel. (Flicka 8 år HF)

På frågan om de andra barnen visste om att han hade hörapparater svarade han;

- Inte riktigt alla, ibland får jag visa mina hörapparater. (Pojke 7 år VF och HF)

Resultatet visar att det har varit någon och informerat om hörselskadan. För (Pojke 8 år VF) framkom det att han hade kontakt med en hörsellärare)

5.6 Fritidspersonal

Frågan ställdes för att ta reda på hur många vuxna det fanns i barngruppen.

- Två vuxna (låter tveksam i rösten). (Flicka 8 år VF)
- Ibland är det fyra ibland är det två. (Flicka 7 år VF)
- Det är två fröknar som är med oss när vi är ute (Flicka 8 år HF)
- En fröken hämtar oss på skolan och går med oss hit (Flicka 8 år HF)

Barnen i undersökningen visste inte riktigt hur många vuxna som fanns på fritids. Osäkerheten var störst på VF.

5.7 Ljud

Frågan ställdes för att ta reda på hur barnen upplevde ljud och ljudnivån på fritids

- Vet inte, varje gång vi ska sätta oss till samling blir det jättemycket stim och stöj och då säger de till att man ska vara tysta. Jag har hörapparaterna på på lektionerna men inte på fritids, jag har haft dem på några gånger på fritids men det är så mycket ljud så jag har dem inte på fritids. Jag blir alltid trött när jag kommer hem ifrån fritids och brukar alltid somna när jag kommer hem. (Flicka 8 år VF)

- Ibland blir det högljutt men jag brukar inte säga till. (Pojke 8 år VF)
- När det är mellanmål så pratar de jättehögt så att jag får ont i öronen och jag skruvar ner hörapparaterna till noll så jag nästan inte hör någonting. (syftar på VF) (Pojke 7 år HF och VF)
- Jag brukar inte ha mina hörapparater på på fritids eftersom det skriker så mycket där (Flicka 7 år VF)
- Det var jobbigare (syftar på sitt gamla fritids) det var mycket mer barn där (Flicka 8 år HF)

Resultatet visar att de flesta barn tyckte att det är mycket ljud på VF. Även de som har tidigare erfarenheter av VF upplevde att det var jobbigt med ljud där. Resultatet visar att det var vanligt att skruva ner/ta av sig hörapparaterna på fritids på grund av mycket ljud.

5.8 Tekniska hjälpmedel

Frågan ställdes för att ta reda på om något annat tekniskt hjälpmedel är hörapparaterna användes.

- Jag har ingen hörslinga på fritids och ingen hemma heller (Pojke 8 år VF)

De andra barnen (VF) hade ingen slinga eftersom de inte använde hörapparat på fritids och då går det inte att använda slingan eftersom slingan och hörapparaten används tillsammans.

På HF finns det slinga i samlingslokalerna och på frågan ”om ni använder slinga här” blev svaret;

- Ibland, men inte så ofta. (Pojke 7 år HF)
- Vi har den bara vid samlingar och vi har inte så många samlingar (Flicka 8 år HF)

5.9 Hörapparater

Frågan ställdes för att ta reda på hur barnen använde hörapparaten/erna på fritids

- Jag har hörapparaterna på på lektionerna men inte på fritids, jag har haft dem på några gånger på fritids men det är så mycket ljud så jag har dem inte på fritids. Jag har dem inte på på rasterna (i skolan) eftersom det är för mycket ljud då, jag är rädd för att tappa dem eftersom de börjar att bli för små. (Flicka 8 år VF)
- Jag tar bara av hörapparaterna när jag ska byta batterier (Pojke 8 år VF)
- Jag brukar inte ha mina hörapparater på på fritids. (Flicka 7 år VF)

Ett barn berättade om hörapparaterna på sitt gamla fritids

- Det hände att de var i där

Och på frågan om hon tar av dem på HF

- Nej (Flicka 8 år HF)
- På hemmafritids är det jobbigt och jag skruvar ner hörapparaterna till noll så jag nästan inte hör någonting.

På frågan om han behövde stänga av hörapparaterna på HF

- Nej det är bara på hemmafritids (Pojke 7 år HF)

Resultatet visar att flertalet barn som går/har gått på VF antingen stänger ner eller tar av hörapparaterna på fritids. Det var bara ett barn på VF som hade hörapparaterna på.

5.10 Teckenspråk

Frågan ställdes för att få reda på om och hur barnen använder sig av teckenspråk

- Fröknarna tecknar men inte jag, jag tycker att det underlättar när fröknarna tecknar. Jag kan inte så mycket teckenspråk. (Flicka 8 år HF)
- Fröknarna använder tecken ibland medan barnen pratar. Här på /.../(HF) kan de men inte på hemmafritids kan de inte. (Pojke 7 år HF)

- Fröknarna tecknar och ibland tecknar jag med. (Flicka 8 år HF)
- Jag kommer inte ihåg något men /.../ (hörselläraren) och jag var på Silviaskolan lärde jag mig hela alfabetet men jag kommer inte ihåg någonting. (hon blir visad handalfabetet och kommer ihåg sitt namn) (Flicka 8 år VF)
- jag kan fotboll, hockey, klockan, räkna och några bokstäver. (pojke 8 år VF)

Resultatet visar att på HF använder personalen teckenspråk men inte barnen vid kommunikation. På VF hade barnen inte kunskaper för att klara ens stödteckning.

5.11 Andra hörselskadade barn

Frågorna ställdes då jag ville veta om det hörselskadade barnet någon gång träffade andra hörselskadade barn. Denna fråga riktade sig till de barn som går på VF.

De barn som går på HF träffade andra hörselskadade barn både på fritids och i skolan.

De barn som går på VF berättade att de brukar träffa andra hörselskadade barn genom de grupper som hörsellärarna har.

- Jag var på Silviaskolan för en vecka sedan och det var mycket lugnare för i det klassrummet jag var i så var det inte så många. I nästan alla klassrum var det bara 5 elever. Det var första gången jag var på Silviaskolan och jag ska åka dit en gång i november och en gång i december. Det är roligt att träffa andra som har hörapparater. (Flicka 7 år VF)
- Många gånger är vi iväg på hörselträffar och det är roligt att träffa andra hörselskadade barn. (Flicka 8 år VF)
- Ibland kommer det en som heter /.../ och en som heter /.../.som går i femman som också har hörapparat. Jag går i 2:an.

Han berättade att han varit på Silviaskolan

- en gång och jag ser fram emot och längtar dit. (Pojke 8 år VF)

6. DISKUSSION

I denna del behandlar jag de resultat jag erhållit från mina intervjuer relaterat till teoretiska perspektiv, tidigare forskning samt i min faktadel. Även egna tankar som har uppkommit kommer att diskuteras i detta avsnitt.

I metoddiskussionen tar jag upp en diskussion angående mitt tillvägagångssätt när det gäller litteratursökning, metodval, urval och intervjuförfarandet.

6.1 Resultatdiskussion

Att höra eller inte höra, det är frågan för de hörselskadade barnen som går på fritids. Dessa barn kan befinna sig i en "gråzon" där de hamnar mellan de hörande och de dövas värld. I vissa fall gör omgivningen så att de hörselskadade barnen är närmare de dövas värld än de hörandes värld även om de är lättare hörselskadade. Det är inte barnen som avgör vilka världar de befinner sig i utan omgivningen. Är omgivningen anpassad efter de hörselskadade barnen så kan de fungera lika bra som de normalhörande barnen. För är det bullrigt, mycket ljud och så vidare så är de hörselskadade barnen närmare de döva barnens värld; de hör nästan ingenting. Som hörselskadad idag kan det vara svårt att veta vilken värld man ska tillhöra. Ibland kan det kanske vara en fördel att vara hörselskadad och kunna teckenspråk. Det kan vara bra att kunna tillhöra tre världar; hörande, hörselskadades och dövas och kunna röra sig fritt mellan dessa. Att kunna vara med den gemenskapen som finns ibland de döva, träffa andra hörselskadade som förstår en på ett annat sätt och vara ibland de hörande (som trots allt är flest). Klarar man sig att röra sig mellan dessa världar så tror jag att de hörselskadade barnens liv berikas ytterligare och självkänslan förstärks. Nilsson (1996) skriver på s. 175 "en roll är det som utgör summan av de förväntningar som riktas mot en person i en viss situation eller det beteende som förknippas med en person och som har en viss position i ett socialt sammanhang t.ex. i en grupp". Detta kan passa in på de hörselskadade barn där hörapparaten är synlig. Omgivningen (vuxna) kan betrakta det hörselskadade barnet som dövt och fråga den medföljande vuxna "hör han/hon överhuvudtaget någonting" och prata över barnets huvud eller ännu värre börjar skrika till det. Har det hörselskadade barnet hört frågan eller sett det här beteendet tillräckligt många gånger kanske det tar på sig rollen som döv eftersom de inte orkar förklara att de är lätt hörselskadade och använder hörapparaten för att höra bättre. Jag tror inte att någon vuxen skulle fråga om ett barn som har glasögon "ser han/hon överhuvudtaget någonting".

Då jag började denna undersökning var det intresset för att se om det var någon skillnad mellan vanligt fritids (VF) och hörsel-fritids (HF) för de hörselskadade barnen som var

utgångspunkten. När jag skulle få tag i respondenter till min undersökning så fick jag reda på av hörsellärarna att det var få hörselskadade barn som gick på fritids över huvud taget. Orsaken till detta skulle vara att de inte orkade vara där och föräldrarna ordnade då barnomsorg på annat vis eller så gick barnen hem själva. Denna information verifieras i undersökningen dels genom att två av de tre hörselskadade barnen inte hade hörapparaterna på sig på fritids dels att ett barn som gick både på vanligt fritids och hörsel-fritids tyckte att det var stökigt på vanligt fritids. När jag jämförde undersökningen med hur mina egna barn berättade hur det var på fritids bekräftades mina resultat ytterligare.

En hörselskada kan upptäckas och debutera när som helst. Både ledningshinder och sensoneurala skador kan uppkomma under förskole/skolåldern (Martin 1982, Sonesson 2001). Några barn i undersökningen hade fått sina hörapparater så sent som i skolan/förskoleklass. Vad detta berodde på framgick inte av undersökningen.

Man kan inte generalisera kring hörselskador. Audiogrammen som jag visar som exempel i arbetet (bilaga 2) visar att man kan höra helt skilda ljud och att vissa hörselskadade även kan vara mycket bullerkänsliga. Ett barn i undersökningen som gick på vanligt fritids hade på sig sina hörapparater hela tiden medan de andra två tog av dem eller stängde av dem. En orsak till detta kan vara att de som stängde/tog av sig hörapparaterna hade någon form av ljudöverkänslighet. Att ha hörapparaterna på hela dagarna torde vara ganska ovanligt för de hörselskadade barn som går på vanligt fritids. Jag har tidigare kommit i kontakt med ett hörselskadat kompispar där den ena inte hörde bastonerna, det vill säga mörkt buller och den andra inte hörde diskanttonerna. (se bilaga 2) Dessa kompisar kompletterade varandra när de var ute i trafiken och framförallt när de närmade sig järnvägsövergångar. Den ena hörde inte när tåget kom och den andra hörde inte ljudsignalerna till bommarna.

Det är viktigt för hörselskadat barn att vistas i en miljö som är anpassad för dem. På hörsel-fritids var miljön helt anpassad efter de hörselskadades barnens behov. På de vanliga fritids som jag besökte var det ”full rulle” hela tiden och det fanns inte den anpassningen som fanns på hörsel-fritids. Barn som gick på vanligt fritids tyckte också att ljudnivån tidvis var för hög. Heiling (1999) beskrev att på skolorna var miljön väl anpassad för de hörselskadade barnens behov och krav. Utifrån denna studie kan jag inte instämma med detta när det gäller miljön på fritids. Jag tror att mycket beror på okunskap hos personalen och hos rektorn (som har ansvaret). Jag pratade lite med fritidspersonalen på vanligt fritids när jag var ute och

gjorde intervjuerna och de ville gärna ha råd och tips av mig till att anpassa miljön för de hörselskadade barnen. De åtgärder som är bra för det hörselskadade barnen är bra för alla i och med att man får ner bullernivån. Olika lagstiftningar ger råd och direktiv om hur miljön ska se ut men om personalen inte har kunskaper så kan de inte göra någonting åt miljön. Man kan diskutera hur skollagens mål: ”att all utbildning ska vara baserad på delaktighet och gemenskap” uppnås när miljön inte är anpassad för alla. De praktiska tips som jag skulle vilja dela med mig är att man med enkla medel (inga stora kostnader) kan dämpa ljudet. I stället för möbeltassar som lätt ramlar av kan man sätta tennisbollar på stolarna (bilaga 5). För att dämpa slamret vid matborden kan man lägga bordsfiltar+vaxdukar på borden. Långa gardiner, draperier samt bonader på väggarna kan fånga upp ljud och dämpa ljuden i rummet. Vanliga tätninglistor är utmärkta att sätta på dörrar inomhus. Dess tips har jag fått via hörsselfritids samt genom egna erfarenheter.

Att ha kamrater måste vara en självklarhet för alla barn. För de hörselskadade barnen verkar det vara en nödvändighet för att klara vardagen på fritids. Denna undersökning visade att de hörselskadade barn som hade bra kompisrelationer på fritids lättare stod ut med olägenheter såsom buller, slammer och höga ljud. Min uppfattning är att dessa barn engagerar sig så mycket i leken och i samvaron med kamraterna att de avskärmar mycket av de störande ljuden. I och med att de trivs så bra på fritids så upplever de inte ljudnivån som störande. Det kan kanske vara så att de hörselskadade barnen som inte trivs på fritids och inte har så många kamrater mår psykiskt sämre än de hörselskadade barn som trivs. Därmed lägger de märke till buller, slammer och andra olägenheter på ett annat sätt än de barnen som mår bra. Nordén (1990) visade att hörselskadade barn hade mindre kontakter/var mer ensamma än normalhörande barn. Detta verifieras i min undersökning av att ett barn som både gick på hörsselfritids och vanligt fritids kände sig utanför och ensam när han var på vanligt fritids och ville inte vara där. Det var som om han kände mer gemenskap med de andra (hörselskadade) barnen när han gick på hörsselfritids. Det kanske även kan vara så att det barnet hamnar i en rollkonflikt och vet kanske inte vilken värld han ska tillhöra. På hörsselfritids betraktas han som hörselskadad och har den rollen. På vanligt fritids är han hörselskadad ibland hörande. Denna rollkonflikt kan vara en orsak till att han inte trivs och de andra barnen blir osäkra på honom. När jag jämför med mina egna erfarenheter så kan jag se att hörselskadade barn har en mer begränsad umgängeskrets. När de kommer hem ifrån skolan/fritids är de många gånger så trötta att de inte orkar umgås med andra barn. Ett barn i undersökningen berättade att hon alltid somnade när hon kom hem.

Vuxna personer på ett fritidshem är ett "måste" för alla barn som går där. Vad som framgår i denna undersökning så ansåg de hörselskadade barnen att de inte behövde de vuxnas hjälp mer än vad andra barn behöver. De hörselskadade barnen (både på hörselritids och vanligt ritids) ansåg att de klarade av sin hörapparat själva. Det kan vara så att de har fått mycket information om sin hörselskada och sin hörapparat av både landstinget via hörsel och synrehabiliteringen, från hörcentralen och ifrån hörsellärarna. Det kan också vara så att om det är någonting med hörapparaterna som inte fungerar så väntar kanske de med att ta itu med det tills de kommer hem och föräldrarna kan hjälpa dem. Resultaten i denna undersökningen får mig att tro att det är nog som Heiling (1999) beskriver att de vuxna kan mindre om hörselskadan än barnen. På hörselritids är kunskapen god men på de vanliga ritids så kan det finnas vissa luckor i kunskapen hos personalen om hörselskadan. Inom kommunerna prioriterar man nog hörselskadeutbildning för lärarna på skolan men kanske glömmar bort personalen på ritids.

En hörselskada är en form av ett kommunikationshandikapp där man är handicappad när man hamnar i en miljö som inte är anpassad för den hörselskadade. Bergqvist (2003) skriver om tre begrepp: hörselskadad, döv och hörselhandikappad (s.10). Min uppfattning är att hörselhandikappad bättre beskriver problemområdet, ett handicapp som kommer ifrån hörseln. Trots detta så använder jag ordet hörselskadad eftersom det är mer vedertaget. Resultatet från mina intervjuer med barnen på fritidshemmen visar att flertalet av de hörselskadade barnen på vanligt ritids antingen tog av sig hörapparaterna eller stängde av ljudet när de var på ritids. Det är viktigt att beakta att hörapparaterna vanligtvis förstärker alla ljud (även buller och skrik). Barnen som gick på vanligt ritids använde inte hörselslinga. En förutsättning för att man ska kunna använda hörselslinga är att man använder hörapparaterna. Jag misstänker att barnen har blivit erbjudna att ha slinga på ritids men att de har tackat nej eftersom de inte använde hörapparaterna på ritids och att de ansåg att de hörde när de hade samling. När barnen inte använder sin hörapparat så kan det lätt bli så att de blir utestängda ifrån allt socialt småprat. Detta verifieras i Nordén (1990) och hon menade att ju äldre de hörselskadade barnen blev desto ensammare blev de. De hörselskadade barnen utan hörapparat på vanligt ritids blir "tvungna" att kompensera det de inte hör med andra kommunikationsformer. När människor samspelar så letar de hela tiden efter ledtrådar för att tolka avsikten bakom det andra säger och gör (Angelöw 2000). Ett hörselskadat barn kan

missa en del ledtrådar i talet och misstolka övrig information och på det viset missuppfattas hela situationen. Därför är det viktigt att man som pedagog är medveten om detta och försäkras sig om att det hörselskadade barnet har uppfattat vad som sägs korrekt. För barn som har ett kommunikationshandikapp- det kan både vara hörselskadade, döva, utvecklingsstörda och språkstörda barn så kan teckenspråk vara ett sätt att kommunicera med andra människor. Att teckna är ett sätt att samspela med andra människor. Man använder inte bara händerna när man tecknar utan också mimik och kroppsrörelser. I den symboliska interaktionismen pratar man om att kommunikation inte bara är ord utan även kroppsspråk, tankar samt att två människor samspelar med varandra- man interagerar (Angelöw 2000). Teckenspråket är just ett sådant språk, man måste se varandra till skillnad ifrån det talade språket där man inte alltid behöver se varandra utan ljudet kan gå t.ex. från ett rum till ett annat rum. Hörselskadade barn använder det som man ibland brukar kalla för TSS-tecken som stöd. Ett annat namn för samma sak är tecknad svenska. Man lånar tecken ifrån de dövas teckenspråk men använder den svenska ordföljden.

Barnen på hörsel fritids använde i liten utsträckning teckenspråk. Det var mestadels personalen som tecknade till barnen. Barnen ansåg nog att personalen kunde höra vad de sa och på det viset behövde de inte teckna. På vanligt fritids kunde varken barnen eller personalen teckenspråk. Jag upplevde att de hörselskadade barnen som jag intervjuade var villiga att lära sig det. Det var flera barn som under intervju tillfället frågade mig om fler tecken och givetvis visade jag dem. Min uppfattning är att teckenspråk är bra för alla barn inte bara för hörselskadade och döva.

Hörselskadade och andra handikappade bör få möjlighet att träffa andra med samma handikapp. De barnen som går på hörsel fritids möter dagligen andra barn och vuxna med hörselskador. För de barn som går på vanligt fritids ser hörsellärarna till så att de regelbundet får träffa andra hörselskadade barn. Barnen uppgav i undersökningen att de såg fram emot och tyckte det var roligt att träffa andra hörselskadade barn. När man träffar andra med samma handikapp och får kunskap om sitt handikapp så kan självuppfattning och självkänsla förstärkas. De hörselskadade barn som ställde upp i undersökningen var medvetna om sin hörselskada. Kan man erkänna för sig själv att man är hörselskadad så blir det lättare för omgivningen att acceptera hörselskadan. Detta gäller i första hand barnens närmaste familj och släktingar. Applicerat på den undersökning jag har gjort kan rollteorins begrepp användas. Om man visar att man har hörapparater så tar man omedvetet på sig rollen som

hörselskadad och förhoppningsvis tar omgivningen hänsyn till den hörselskadade då. Att ta på sig en hörselskaderoll behöver inte bara vara negativt, barn brukar vara duktiga på att utnyttja fördelarna. En sådan fördel kan vara att de använder fördelen med att ha första tjing på ett attraktivt lugnt rum eller stänger av hörapparaten och lyssnar inte om det ska sägas något negativt till dem. Detta har jag som förälder ”gått på”. Att ett barn har olika roller det har många föräldrar fått erfara när deras ”på förskolan” så trevliga barn blir som ett monster när de ska bli hämtade. De kan lägga sig ner och skrika och deras så i vanliga fall så pedagogiska förälder blir också ett argt rytande monster. Hörselskadade barn kan kanske många gånger känna sig frustrerande när de inte uppfattar saker och ting ”rätt”. En sådan frustration skulle lätt kunna göra att ett hörselskadat barn skulle få ett ”utbrott” och känna sig missförstått. En solskenshistoria som en mamma berättade för mig om min hörselskadade dotter som då var tio år. Hon hade varit hos tandläkaren med en hörselskadad kompis och tandläkaren pratade bakom munskyddet. Då steg min dotter fram och visade tandläkaren att hon hade hörapparat och talade om för tandläkaren att både hon och kompiserna som satt i stolen var hörselskadade och bad att tandläkaren skulle ta hänsyn till detta och inte ha munskyddet på när han talade. Vid ett sådant tillfälle blir man som förälder stolt över sin dotter och anser att hon har en hörselskadeidentitet när hon vågar göra en sådan sak. Jag anser att barnen i undersökningen var duktiga och modiga att de ville träffa en främmande människa och prata om sin hörselskada.

Den vinst jag anser att detta arbete har för min framtida yrkesroll att jag fått förståelse för de hörselskadade barnen ur en pedagogisk synvinkel. Jag tror att när jag kommer ut i arbetslivet som pedagog kommer jag att vara mer observant på ljudmiljön. Detta gynnar inte bara barnen utan även mina blivande kollegor. Det inte är de stora förändringarna som kostar pengar utan man kan lika bra med små medel göra bra förändringar på ljudmiljön. Min personliga åsikt och de insikter jag kommit fram till när jag gjort detta arbete är att hörselskadade barn på fritid behöver främst tre saker: 1. En mindre grupp med barn 2. Anpassade lokaler. 3. Bra kompisrelationer på fritids. Om jag idag skulle placera mitt hörselskadade barn på fritids och om kommunen kunde erbjuda ett hörsel-fritids så skulle jag utan tvekan placera mitt barn där. Det är viktigt att man som förälder lyssnar på sitt barn och tar hänsyn till deras åsikter (det är barnen som ska vistas i verksamheten) men det är föräldrarna som tar det avgörande beslutet. Nackdelen med hörsel-fritids kan vara att man mister den naturliga kontakten med hörande barn på hemorten. Detta kan kompenseras av att barnet deltar i någon fritidsaktivitet i närmiljön.

6.2 Metoddiskussion

Jag har stött på svårigheter att hitta litteratur och artiklar som handlade om hörselskadade barn som går på fritidshem. Forskningen var liten inom detta området: fritidshem och hörselskadade. Därför har jag sökt forskning och litteratur om hörselskadade förskole och skolbarn. På grund av tidsbegränsningar har det varit svårt att få fram viss litteratur framförallt då i närbelägna forskningsområden. Det är ledsamt att behöva konstatera att fritidshemsbarn som målgrupp är nästan osynlig i forskningssammanhang.

Det var hörsellärarna som valde ut och lämnade ut lappar till de hörselskadade barnen och föräldrarna. Föräldrarna godkände sedan att barnen fick vara med. Detta kan göra att urvalet har blivit lite snett. På grund av sekretess kunde jag inte påverka urvalet av barn med hörselskador och kunde inte påverka vilka barn som var med i undersökningen. Jag intervjuade de barn jag fick mig tilldelat.

Då min hustru har varit aktiv inom handikapprörelsen och mina barn umgås en hel del med hörselskadade barn samt själva är hörselskadade så fanns det vissa farhågor hos mig att studien skulle påverkas på grund av vårt familjenamn. Den negativa effekt som jag trodde detta skulle ha uteblev. Snarare blev det så att hörsellärarna och personalen på hörselritids ville att jag skulle gå ut och berätta att jag är hörande pappa till tre hörselskadade barn. När jag sedan berättade detta för barnen och deras föräldrar så kände jag att det var lättare att få kontakt. Både barnen och föräldrarna verkade uppskatta att jag visste vad jag pratade om att jag hade erfarenhet av hörselskadade barn och ungdomar. Barnen frågade mig om hur gamla mina barn var och hur deras hörapparater såg ut.

Jag är medveten om att min ovana att intervjua kan ha påverkat resultatet. Ovanan kan ha lett till att jag inte formulerat frågorna på bästa sätt och att jag i vissa situationer inte ställt de naturliga följdfrågorna som en mer van intervjuare skulle ha gjort. Jag valde att ha en halvstrukturerad intervjuguide eftersom jag då kunde ställa frågorna i den ordning som jag bedömde lämplig för varje enskild intervju.

Jag fick avbryta barnen i deras lek på fritids. Detta kan ha påverkat djupet i intervjuerna. Det tar tid att lära känna varandra, barn såväl som vuxna. Vi var okända för varandra. Barnen kan också ha varit påverkade av att de inte tidigare blivit intervjuade, men detta vet jag ingenting om. Föräldrarna hade informerat barnen innan att jag skulle komma och vilken dag och

klockslag. Ett barn talade om för mig att han såg fram emot att jag skulle komma. Personalen på de olika fritidshemmen samt föräldrarna i hemmet var mycket tillmötesgående mot mig och intresserade av mitt arbete. De ställde upp och ordnade så att jag och barnet fick sitta i ett enskilt rum så att jag kunde genomföra intervjun.

Jag anser att intervjuerna gick bra och att jag fick bra kontakt med barnen. Tycker jag fick svar på mina frågor utifrån de utgångspunkter som intervjun utgick ifrån. Ibland fick jag ”luska lite” för att få fram svaren. Det var då jag ställde mina följdfrågor. Om något barn valde att inte svara respekterade jag detta. Dock förekom detta sällan i denna undersökning.

7. SLUTORD

Jag vill tacka alla barn och föräldrar som varit med i min undersökning samt hörsellärarna och personalen på hörselutredning för att ni hjälpte mig att hitta respondenter.

Vill också tacka mina barn för att ni gjort så att jag förstår hur det är att vara hörselskadad genom att ni sätter ner ljudet på TV:n och sätter hörapparaterna på T-läge (oftast när jag vill se på TV). Jag brukar ibland bli kallad för onormal hemma eftersom jag är hörande bland fyra hörselskadade. Tack även till min hustru som har tjatat på mig så jag gjort detta arbete och till handledare Lena Bäckström på Högskolan i Kristianstad för givande kritik. Slutligen vill jag avsluta med en dikt som jag hittade när jag letade bland mina insamlade papper. Denna dikt tycker jag säger mer än tusen pekpinnar hur man ska vara mot hörselskadade.

Jag vill höra vad du säger !!!

Jag vill höra och se vad Du säger
Bli inte irriterad när jag frågar om

Jag vill höra vad Du säger
Jag kan läsa på läpparna och se vad du säger om du tar bort handen

Jag vill höra vad Du säger
Vänd inte ryggen till

Jag vill höra vad Du säger, använd kroppsspråket när du talar

Jag vill höra vad Du säger
Tala tydligt, svälj inte halva orden eller slutet av meningen
(anonym källa pedagogiska hörselvården)

REFERENSLISTA

Angelöv, B (2000) *Introduktion till socialpsykologi* Lund: Studentlitteratur

Anonym källa från pedagogiska hörselvården i Kristianstad.

Anonym källa från sjukhusjournal.

Asmervik, S (2001) *Barn med behov av särskilt stöd* Lund: Studentlitteratur

Bell, J (1993) *Introduktion till forskningsmetodik* Lund: Studentlitteratur

Bergqvist, S m.fl. (2003) *Att möta barn i behov av särskilt stöd* Stockholm: Liber

Bibeln (1981) *Nya testamentet 1981 med noter och uppslagsdel* Stockholm: Liber

Bixo, H (2004) *Hörselboken, ung och hörselskadad-vad behöver man veta: en handledning för lärare och andra som arbetar med unga hörselskadade* Örebro: SIH läromedel

DePoy, E & Gitlin, L (1999) *Forskning- en introduktion* Lund: Studentlitteratur

Giddens, A (1998) *Sociologi* Lund: Studentlitteratur

Heiling, K (1999) *Teknik är nödvändigt-men inte tillräckligt* Malmö: Institutionen för pedagogik Malmö Högskola

Hollander, A (1995) *Rättighetslag i teori och praxis* Uppsala: Iustus förlag

Johansson, J-A (1998) *Hörselskadade elevers skolsituation* Lund: Södra Sveriges Kunskapscenter

Jönsson, L (1993) *Hörselskadade Medvetande Identitet* Örebro: SIH Läromedel

Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur

Kähäri, K (2004) *Hörselhälsa- ett studiematerial för grundskolan* Arbetslivsinstitutet Väst

Lucacs, J (1993) *Vår ljudvärld-om barn och ungdomars hörsel* Stockholm: Folksam

Martin, B red (1982) *Vår läkarbok* Stockholm: Rabén & Sjögren

Nilsson, B (1996) *Socialpsykologi* Lund: Studentlitteratur

Nordén, K, Tvingstedt, A-L & Äng, T (1990) *Hörselskadade elever i vanliga skolor*
Stockholm: Skolöverstyrelsen

Rosenhall, U (2000) *Den lilla boken om hörsel* Stockholm: Erik Sparre Medical AB

Skolverket (1999) *Allmänna råd med kommentarer för fritidshem* Stockholm: Liber

Sonesson, B (2001) *Anatomi och fysiologi* Stockholm: Liber

SOU 1998:66 *FUNKIS-funktionshindrade elever i skolan* Stockholm: Nordstedts

Tvingstedt, A-L (1993) *Sociala betingelser för hörselskadade elever i vanliga klasser*
Stockholm: Almqvist & Wiksell (doktorsavhandling)

Internet:

www.av.se 2004-09-18

www.boverket.se 2004-09-18

www.hrf.se 2004-09-14

www.oticon.se 2004-11-04

www.phonak.se 2004-11-04

www.regeringen.se 2004-09-18

www.skolverket.se 2004-09-18

www.sos.se 2004-09-18

www.widex.com 2004-11-04

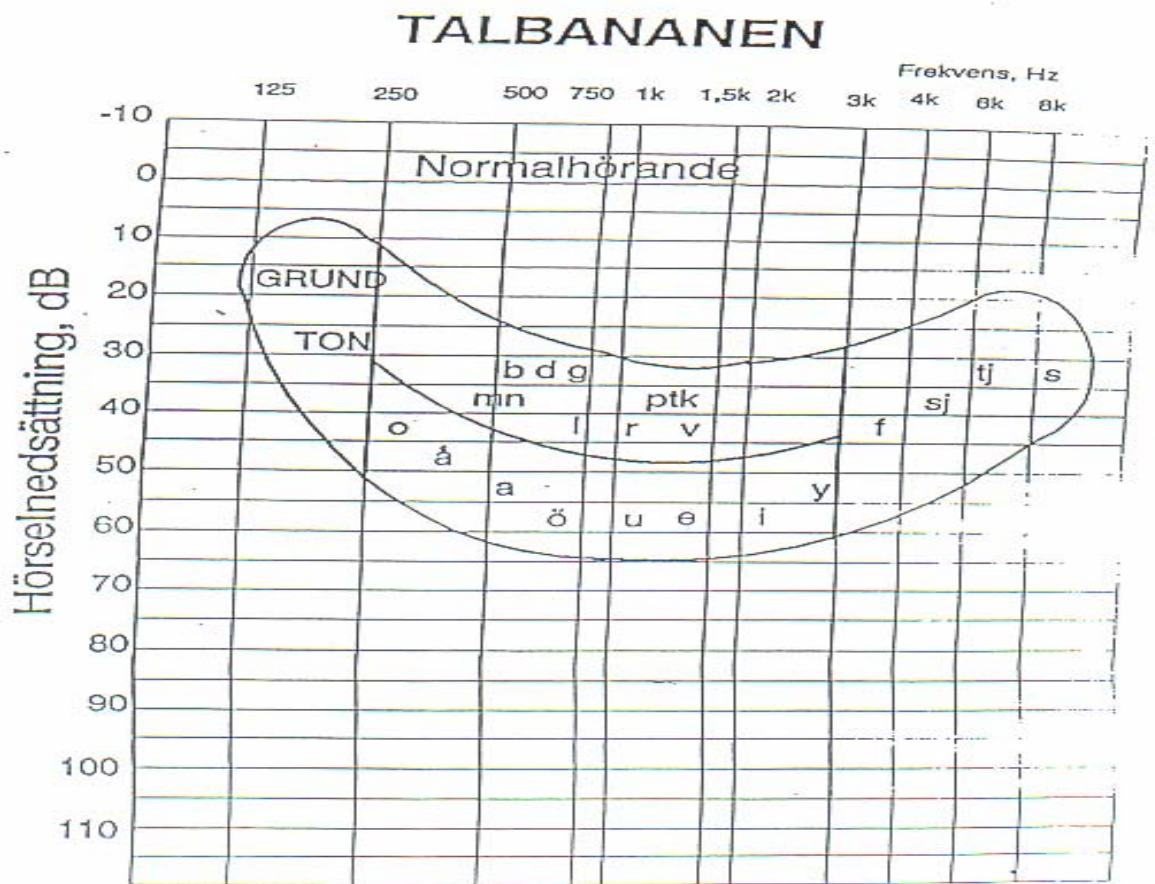
Artiklar:

Silviaskolan betyder mycket för eleverna Norra Skåne 2004-11-12

Tennisbollar stoppar ljud i klassen Kvällsposten 1999-01-20

Bilaga 1

Talbananen

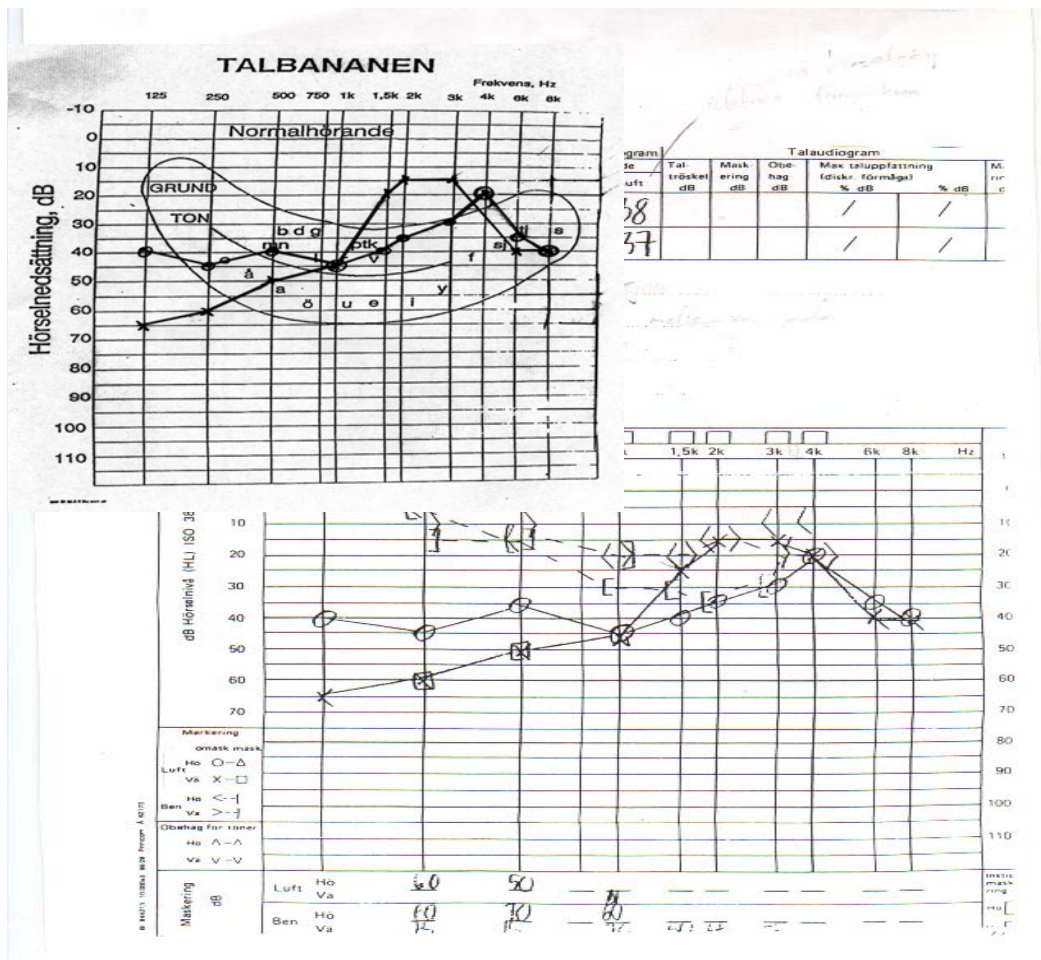

Bilaga 2

Exempel på hörselskador

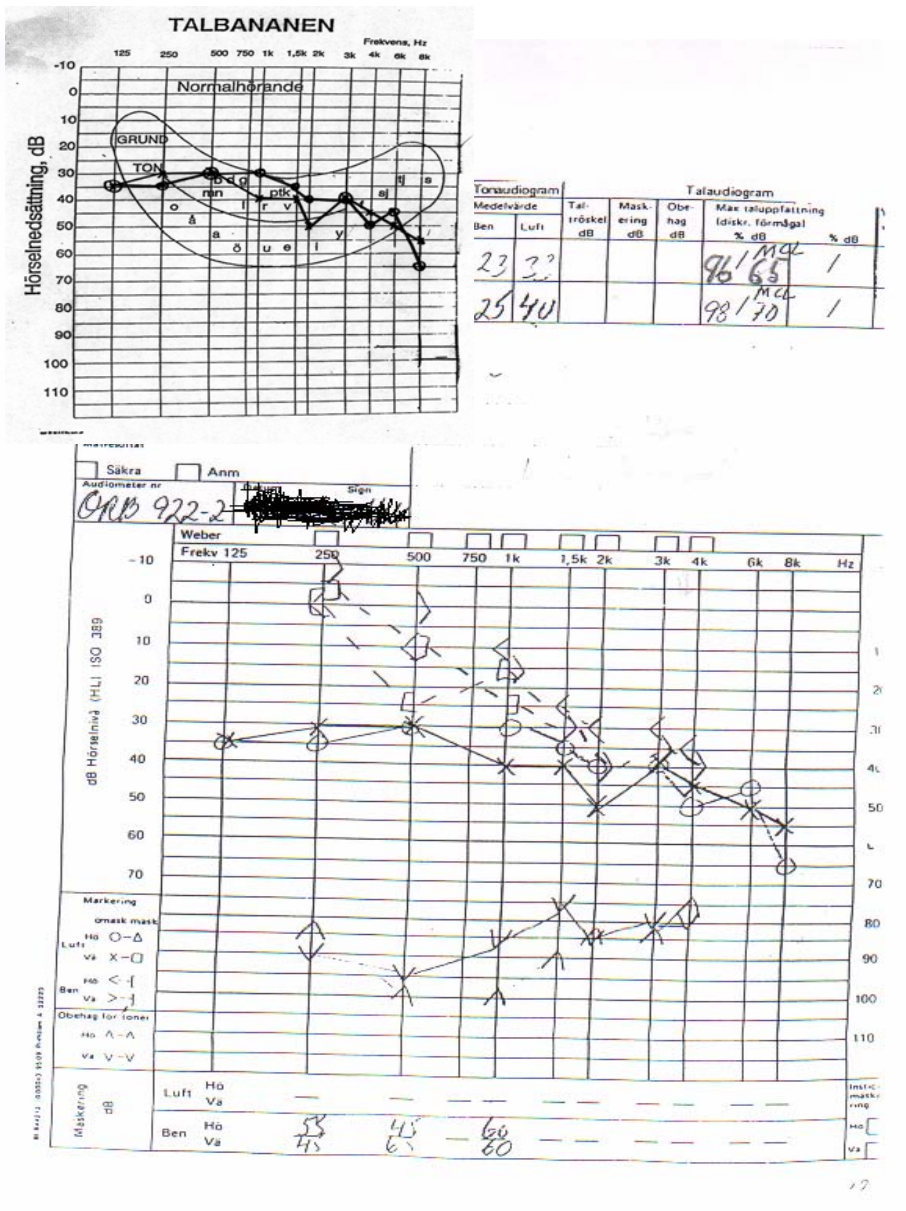
Jag kommer att redovisa tre medelmåttliga hörselskador, dels för att bekanta er med ett audiogram och dels för att påvisa att de flesta hörselskador är helt olika. På följande sidor finns tre audiogram för tre personer med olika typer av hörselskador. Ett audiogram kan vara lite svårt att tyda men de viktigaste parametrarna för en lekman är ljudstyrkan db (decibel) som är den lodräta axeln i diagrammet och den vågräta axeln som visar tonhöjd Hz (hertz). För att tyda vad alla tecken står för så titta i den yttersta kolumnen till vänster. Audiogrammen är några år gamla och idag gör man inte (i alla fall inte i Nordvästra Skånes sjukvårdsdistrikt) audiogrammen för hand utan man ritar dem i datorn. Personernas namn och personnummer är borttagna för att skydda personerna. Personerna har dock medgivit att deras audiogram får användas i denna undersökning.

På det första audiogrammet så ser man att det finns en hörselskada där personen hör sämst i bastonerna, detta tyder på att personen har en mellanöreskada. Om man jämför personens audiogram med talbananen så ser man att personen har svårt att höra de flesta konsonanterna medan vokalerna och konsonanten "F" hör personen bra. Personen har en hörapparat som är inställd så att bastonerna förstärks och audiogram ligger runt 40 dB och anses vara en medelmåttlig hörselskada.

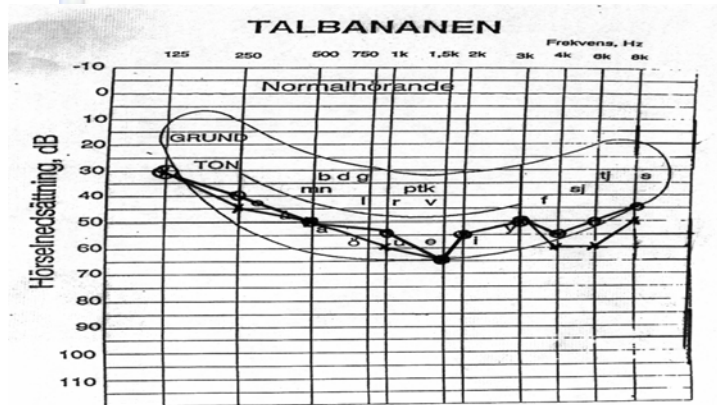
(anonym källa)

Om man tittar på audiogram nummer två så ser man att personen har en kombinerad hörselskada. En skada som både finns i mellanörat och i hörselnerven, man ser också att personen upplever obehag vid ljud runt 80 dB. Om man jämför personens audiogram med talbananen så ser man att personen har svårt att höra b,d,g,p,t,k,f,sj,tj,s. Personen hör vokalerna bra. I och med att personen har en kombinerad hörselskada så kan vissa ljud bli förvanskade även i hörapparat. Personen har en hörapparat som förstärker ganska jämnt över hela registret men är dämpad pga. personens ljudkänslighet. När man dämpar en hörapparat så ”klipper” hörapparatens alla höga ljud.

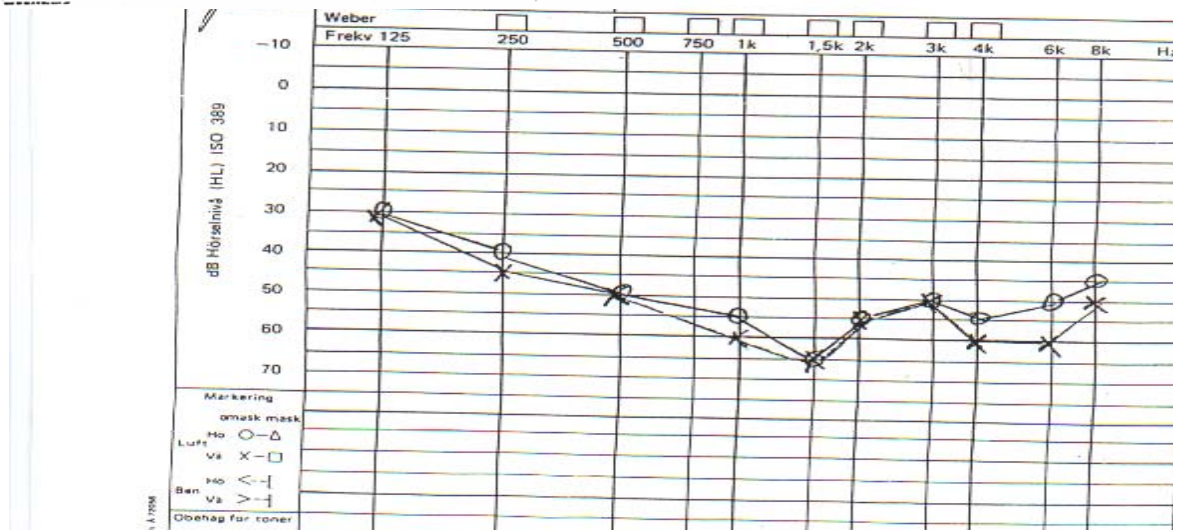

(anonym källa)

Audiogrammet hos den tredje personen visar att personen har en nervskada, audiogram ser ut som en hängmatta vilket är typiskt för den sortens hörselskada. På talbananen så ser man att personen har svårt att höra alla konsonanter och näsan alla vokaler. Och eftersom personen har en nervskada så kan vissa ljud bli förvanskade. Personen är helt beroende av hörapparater för att kunna kommunicera med sin omgivning. Personens tonmedelvärde ligger runt 50 dB.

Tonsaudiogram		Talaudiogram		
Medelvärde		Tar-tröskel	Maskering	Obelag
Ben	Luft	dB	dB	dB
	53			88/85
	55			96/85

(anonym källa)

Alla tre personerna har hörselnedsättningar som ligger runt 40-50 dB men ändå kan man se att en hörselnedsättning kan se ut på så många olika sätt beroende på var i örat skadan sitter.

Bilaga 3

Intervjuguide

- Presentation
 - fråga om ni behöver slinga

- Inledning
 - Vanligt fritids/hörselfritids. Erfarenhet från andra fritids, i så fall vad?

- Utformning
 - Hur ser fritids ut, hur många rum. Finns det rum du kan gå till om det blir stökigt?

- Anpassning
 - Finns det hörselslinga, plattor i taket, tassar på stolarna, bordsfiltar

- Barn
 - Finns det många barn? Är det lagom många barn? Har du kompisar på fritids ? Umgås du med övriga fritidsbarn efter fritids. Finns det någon klasskompis som går på fritids tillsammans med dig? Vet dina kompisar om att du är hörselskadad? Tror du att de tar extra hänsyn till dig bara för att du är hörselskadad? Har du någon gång känt dig ensam eller utanför på fritids- berätta Har du blivit mobbad/retad för din hörselskada på fritids?

- Vuxna
 - Finns det mycket personal? Har personalen tid att hjälpa dig? Vet du om personalen har fått någon information om din hörselskada. Tror du att de tar extra hänsyn till din hörselskada? Vill du att de ska göra det?

- Kommunikation
 - Hör du vad andra barn säger? Vad personalen säger? Använder du teckenspråk? Finns det någon i personalen som kan teckenspråk? Använder du hörselslinga på fritids? Om ja ute eller inne. Använder du hörapparaten på fritids- om nej varför, om ja kan det finnas situationer då du tar av den- berätta. Har det blivit missförstånd mellan dig och personalen eller andra barn pga. hörselskadan- berätta.

- Övrigt
 - Träffar du andra hörselskadade barn någon gång- berätta, vill du träffa fler hörselskadade barn
 - Skulle du vilja ändra på något på fritids- vad

Bilaga 4

Brev till föräldrar

Till föräldrar som har integrerade barn på fritidshem

Hej !

Jag heter Hans Gottschalk och läser sista terminen på Lärarprogrammet-språk och skapande på Högskolan i Kristianstad.

Jag håller just nu på med mitt examensarbete och det handlar om hur stor skillnad det är att gå på ett ”hörselritids” och på ett vanligt fritids för de hörselskadade barnen och hur de upplever detta. En anledning till att jag valde detta ämne är att jag själv har tre barn som är hörselskadade.

Jag skulle vilja få möjlighet att prata en stund med ert barn och om ni ger tillåtelse till det även banda intervjun. Dessa intervjuer görs i vetenskapligt syfte och både ni och ert barn är garanterad anonymitet. Efter att arbetet är färdigt och godkänt så kommer banden att raderas.

Ni får gärna ta kontakt med mig om ni undrar om någonting.

Om ni skulle vilja ta del av den färdiga uppsatsen så sänder jag gärna ett exemplar.

Tack på förhand
Med vänliga hälsningar

Hans Gottschalk
XXXXXXholmsv 5X
28432 XXXXXX
0435-XXXXX 070-XXXXXXX XXXXXXX@telia.com

Jag tillåter/ tillåter ej (styrk under det ni avser) att mitt barn _____
Barnets namn

Får vara med i en i en studie som handlar om hörselskadade barn på fritids.

Jag tillåter även att intervjun bandas för att senare raderas

Underskrift

Om ni önskar ta del av uppsatsen var vänliga att skriv namn och adress nedan

Namn _____
Adress _____

Bilaga 5

Artikel ur kvällsposten

14 KVÄLLSPOSTEN

Vilken succé i klassrummet. Tennisbollarna blev effektiva stötdämpare och minskade genast oron i klassen.

BILD: JAN ALDOSSON

TYST I KLASSEN – det fixar tennisbollarna

PERSTORP (KvP) Tyst i klassen!

På Parkskolan i Perstorp har tennisbollarna fått en helt annan betydelse än det vi normalt förknippar dem med.

De luddiga bollarna sitter numera på varje stolsben. Och fixar lugn och harmoni i klassrummet.

Alla som varit i ett klassrum vet hur bullrigt där brukar vara. Med stolar och bord som ständigt

förs fram och tillbaka över golven.

I en av klasserna på Parkskolan i Perstorp är de problemen numera ett minne blott.

Dämpar allt ljud

På varje stols- och bordsbena sitter nämligen påtrända tennisbollarna som effektivt dämpar allt skrap från möblerna.

Alltihop var ursprungligen en idé från föräldern Linda Gottschalk som har ett hörselskadat barn i klassen.

I dottern Lindas härapparater förstärktes alla ljud flerdubbelt

och blev till en riktig pina. Därför var dämpningen i första hand tänkt att avhjälpa hennes problem.

Men i dag lavprisar samtliga elever och läraren Ingegerd Ribbert knepet med bollarna. De har skapat ett lugn och en harmoni som aldrig funnits tidigare.

Och det har i sin tur lett till att man inte behöver bryta undervisningen med fysiska aktiviteter som förut.

Game, set och match!

På tennisspråk skulle man utan vidare kunna tala om game, set and match! Det vill säga total succé.

Skänkte 100 bollar

Försäket med bollarna kunde förverkligas tack vare att Perstorp tennisklubb skänkte 100 bollar till skolan. Dem satte sedan valtmästaren Kent Wegner borrhmaskinen i och gjorde hål som passade till stolsbenen.

Enligt skolans rektor vill nu ytterligare klasser på skolan ha tennisbollar till sina möbler. Frågan är bara var de bollarna ska komma ifrån?

LARS-OLOF STRÖMBERG